

TANRI'YA BAĞLANMA VE DİNİ YÖNELİM BİÇİMLERİNİN PSİKOLOJİK SAĞLAMLIKLA İLİŞKİSİ: ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ ÖRNEĞİ*

The Relationship Between Attachment to God, Religious Orientations and Psychological Resilience: The Case of Ankara University Faculty of Theology

Eminenur ŞİRİN¹; Nuran ERDOĞRUCA KORKMAZ²; Asım YAPICI³

Makale Türü

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi

02.03.2026

Kabul Tarihi

16.05.2026

Yayın Tarihi

31.07.2026

Anahtar Kelimeler

Din Psikolojisi,
Tanrı'ya Bağlanma,
Dini Yönelim
Biçimleri,
Psikolojik Sağlamlık.

Article Types

Research Article

Submit Date

02.03.2026

Accept Date

16.05.2026

Publish Date

31.07.2026

Keywords

Psychology of
Religion,
Attachment to God,
Religious Orientation
Types,
Psychological
Resilience.

ÖZ

Bu araştırma, yüksek din öğretimi alan gençlerde Tanrı'ya bağlanma biçimleri ve dinî yönelim türleri ile psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkileri incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğrenim gören öğrenciler arasından gönüllülük esasına göre kolayda örnekleme yöntemiyle seçilen 342 lisans öğrencisi (Kadın %72,5; Erkek %27,5) üzerinde gerçekleştirilmiştir. Veriler "Tanrı'ya Bağlanma Ölçeği" (TBÖ), "Kısa Psikolojik Sağlamlık Ölçeği" (KPSÖ) ve "Yeniden Yapılandırılmış Müslüman Dinî Yönelim Ölçeği" (MROS-R) ile toplanmış, korelasyon ve çoklu regresyon analizleri ile çözümlenmiştir. Korelasyon analizlerine göre psikolojik sağlamlık ile Tanrı'ya kaygılı/güvensiz bağlanma arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki belirlenmiştir ($p < .01$). Bununla birlikte psikolojik sağlamlık ile içsel, dışsal, sorgulayıcı ve katı kuralcı dinî yönelimler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir ($p > .05$). Benzer biçimde, Tanrı'ya güvenli bağlanma ile psikolojik sağlamlık arasında da anlamlı bir ilişki saptanmamıştır ($p > .05$). Buna karşılık çoklu regresyon analizinde, içsel dinî yönelimin psikolojik sağlamlıkla pozitif yönde, Tanrı'ya kaygılı/güvensiz bağlanmanın ise negatif yönde anlamlı bir yordayıcı olduğu ortaya konmuştur ($p < .01$). Araştırma sonuçları, farklı dinî değişkenlerin psikolojik sağlamlıkla ilişkilerinin tek boyutlu olmadığını, özellikle kaygılı/güvensiz bağlanma örüntülerinin psikolojik dayanıklılıkla daha güçlü biçimde bağlantılı olduğunu göstermektedir.

ABSTRACT

This study seeks to explore the association between attachment to God, religious orientation types, and psychological resilience among young adults receiving higher religious education. The sample consisted of 342 undergraduate students (72.5% female; 27.5% male) enrolled at the Faculty of Theology at Ankara University, selected using convenience sampling based on voluntary participation. Data were collected using the Attachment to God Scale (AGS), the Brief Psychological Resilience Scale (BPRS), and the Revised Muslim Religious Orientation Scale (MROS-R). The data were analyzed using correlation and multiple regression analyses. The results indicated a statistically significant negative relationship between psychological resilience and anxious/insecure attachment to God ($p < .01$). Nevertheless, no statistically significant relationships were found between psychological resilience and intrinsic, extrinsic, rigid/fundamentalist, or quest religious orientations ($p > .05$). Similarly, secure attachment to God was not significantly associated with psychological resilience ($p > .05$). In contrast, multiple regression analysis revealed that intrinsic religious orientation positively predicted psychological resilience, whereas anxious/insecure attachment to God negatively predicted it ($p < .01$).

* Bu çalışma, Eminenur Beyazkılınç'ın Dr. Öğr. Üyesi Nuran Erdoğan Korkmaz danışmanlığında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde (2019) tamamladığı "Yüksek Din Öğretimi Öğrencilerinde Allah'a Bağlanma ve Psikolojik Sağlamlık" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir. / This study is derived from Eminenur Beyazkılınç's master's thesis entitled "Attachment to God and Psychological Resilience in Higher Religious Education Students" completed at Ankara University Social Sciences Institute (2019) under the supervision of Dr. Nuran Erdoğan Korkmaz.

¹ ID Doktorant, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, İslami Araştırmalar Enstitüsü, Türkiye, eminebyzkilnc@gmail.com

² ID Dr., Virginia Commonwealth Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, ABD, nekorkmaz@vcu.edu

³ ID Prof. Dr., Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Türkiye, asim.yapici@asbu.edu.tr

Şirin, E., Erdoğan Korkmaz, N., Yapıcı, A. Bu çalışmanın telif hakları yazarlara aittir. / The copyright of this work belongs to the authors.

Bu çalışma [Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisans](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) kapsamında lisanslanmıştır.

This study is licensed under a [Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

1. Giriş

Bakıma muhtaç olarak dünyaya gelen her bebek, psikolojik ve biyolojik olarak varlığını sürdürebilmek için ebeveyn yardımına ihtiyaç duyar. Bu durum, bebeğin ihtiyaçlarını karşılayan kişiyle bebek arasında bir ilişki meydana getirir. Bowlby, bağlanmanın doğumdan ölüme kadar insanın yaşamı boyunca süregelen temel bir ihtiyaç olduğunu belirtir.⁴ Çünkü bağlanma, bebeğin ebeveyn/bakıcısıyla karşılıklı olarak duygusal bağ geliştirme becerisini veya bakım sağlayan kişiyle temasını sürdürmeye hizmet eden içgüdüsel bir süreçtir.⁵ Bu yönüyle bağlanma kuramı, erken dönem ebeveyn-çocuk ilişkilerinin yanı sıra bireyin ilerleyen yaşamında güven, korunma ve yakınlık arayışını içeren diğer ilişki biçimlerini de açıklamada kullanılmaktadır. Örneğin Kirkpatrick, bağlanma kuramının bireyin Tanrı'yla kurduğu ilişkiyi açıklamak için güçlü bir temel sağladığı kanaatindedir.⁶ Kişi kendini çaresizlik ya da tehlike altında hissettiğinde uygun bir bağlanma figürü arama eğilimi gösterir. Aile ortamında gözlenen tutum ve davranışlar, çocukların Tanrı'ya bağlanma biçimlerini doğrudan ya da dolaylı şekilde etkiler.⁷ Bu durumda Tanrı, çocuklarının daima yanında olduğu düşünülen ve onları gözetten bir anne-baba figürü gibi, zor dönemlerde psikolojik bir bağlanma nesnesi olarak işlev görür.⁸

Kirkpatrick ve Shaver, Tanrı'ya güvenli bağlanan bireylerin kaygılı bağlananlara kıyasla daha düşük depresyon ve kaygı düzeylerine sahip olduklarını saptamıştır.⁹ Psikolojik sağlamlık olgusunun, bireyin kişisel özelliklerinin yanı sıra toplum ve aile gibi sosyal destek kaynaklarıyla ve aynı zamanda dindarlık ile maneviyat düzeyiyle ilişkili olduğu tespit edilmiştir.¹⁰ Dine ve Tanrı'ya bağlılık, bilhassa sosyal ve psikolojik açıdan riskli koşullarda yaşayan bireyler için psikolojik sağlamlığı güçlendiren önemli bir kaynak olarak değerlendirilmektedir.¹¹ Bu bağlamda çalışmamızda “Dini yönelim biçimleri ve Tanrı'ya bağlanma tarzları ile psikolojik sağlamlık arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusuna yanıt aranmıştır.

2. Kuramsal Çerçeve

2.1. Psikolojik Sağlamlığın Tanımı ve Muhtevası

Pozitif psikolojinin gelişmesiyle birlikte, bireyin ruh sağlığını destekleyen güçlü yönleri ve olumlu duyguları üzerinde artan bir ilgi gözlemlenmektedir.¹² Bu bağlamda öne çıkan kavramlardan birisi de psikolojik sağlamlıktır. Latince “resilire” kökünden türeyen, Türkçeye metanet ve dayanıklılık olarak çevrilen “sağlamlık” kavramı, temelde “esnek olma” ve dolayısıyla “kolayca kırılmama” anlamı taşımaktadır.¹³ Buradan hareketle psikolojik sağlamlık; bireyin kendisini zorlayan yaşam hadiseleri karşısında çabucak yıkılıp kalmaması, bilişsel ve duygusal anlamda esnek bir tavır sergileyebilmesi olarak tanımlanabilir.¹⁴ Araştırma sonuçlarına göre psikolojik sağlamlıkları yüksek kişiler; şiddet, yoksulluk, kayıp ve hastalık gibi yoğun stres üreten yaşam olaylarıyla etkili biçimde başa çıkabilmektedir.¹⁵

⁴ John Bowlby, “The Making and Breaking of Affectional Bonds: 1- Aetiology and Psychopathology in the Light of Attachment Theory”, *The British Journal of Psychiatry* 130 (1977), 201–210.

⁵ Arthur S. Reber, *Dictionary of Psychology* (New York: Penguin Books, 1985); Selçuk Budak, *Psikoloji Sözlüğü* (Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2009).

⁶ Lee A. Kirkpatrick, “An Attachment-Theoretical Approach to the Psychology of Religion”, *International Journal for the Psychology of Religion* 2/1 (1992), 3–28.

⁷ Mehmet Çınar, “Tanrı'ya Bağlanma Tarzı ve Ölüm Kaygısı İlişkisi Üzerine Bir Araştırma”, *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 45 (2016), 313–338.

⁸ Kirkpatrick, “An Attachment-Theoretical Approach to the Psychology of Religion”, 3–28.

⁹ Lee A. Kirkpatrick- Phillip R. Shaver, “An Attachment-Theoretical Approach to Romantic Love and Religious Belief”, *Personality and Social Psychology Bulletin* 18 (1992), 266–275.

¹⁰ Ann S. Masten- J. Douglas Coatsworth, “The Development of Competence in Favorable and Unfavorable Environments: Lessons from Research on Successful Children”, *American Psychologist* 53/2 (1998), 205–220; Kathryn M. Connor- Jonathan R. T. Davidson- Li-Ching Lee, “Spirituality, Resilience, and Anger in Survivors of Violent Trauma: A Community Survey”, *Journal of Traumatic Stress* 16/5 (2003), 487–494.

¹¹ Ann S. Masten, “Ordinary Magic: Resilience Processes in Development”, *American Psychologist* 56/3 (2001), 227–238.

¹² Martin E. P. Seligman- Mihaly Csikszentmihalyi, “Positive Psychology: An Introduction”, *Flow and the Foundations of Positive Psychology* (Dordrecht: Springer, 2014), 279–298.

¹³ Anita J. Hunter- Genevieve E. Chandler, “Adolescent Resilience”, *Image: The Journal of Nursing Scholarship* 31/3 (1999), 243–247.

¹⁴ Marie Earvolino-Ramirez, “Resilience: A Concept Analysis”, *Nursing Forum* 42/2 (2007), 73–82.

¹⁵ Cem Ali Gizir, “Psikolojik Sağlamlık, Risk Faktörleri ve Koruyucu Faktörler Üzerine Bir Derleme Çalışması”, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi* 3/28 (2007), 114–126; Uğur Gürgan, “Yılmazlık Ölçeği (YÖ): Ölçek Geliştirme, Güvenirlilik ve Geçerlilik Çalışması”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 39/2 (2006), 45–74.

Bireyin psikolojik sağlamlık düzeyini etkileyen etmenler “risk faktörleri”, “koruyucu faktörler” ve “olumlu sonuçlar” olarak üç maddede ele alınabilir. Risk faktörleri; “bireysel”, “ailesel” ve “çevresel” olarak üçe ayrılır: Alkol ve madde kullanımı, hamilelik, düşük zekâ seviyesi, kronik hastalıklar, ruhsal rahatsızlıklar, akademik başarısızlık bireysel risk faktörleridir. Suç işlemiş ya da madde kullanan ebeveyn sahip olmak, aile ortamında şiddete maruz kalmak ailesel risk faktörleri kapsamındadır. Fiziksel, cinsel ve ruhsal istismar başta olmak üzere yoksulluk ve sosyal desteğin yetersizliği olarak tanımlanan çevresel risk faktörleri ise kusurlu sosyal çevre kapsamında değerlendirilebilir.¹⁶ Zorlu yaşam olayları karşısında muhtemel risk ve zorlukların etkisini yumuşatan, azaltan veya ortadan kaldıran durumlar, koruyucu faktör kapsamındadır. Bunlar da “bireysel”, “ailesel” ve “çevresel” olmak üzere üç kısımda değerlendirilebilir. Bireysel koruyucu faktörler derken kastedilen, kişinin özgüven, öz saygı ve entelektüellik düzeyinin yüksek; iletişim ve etkileşim yeteneğinin güçlü, yumuşak huylu, anlayışlı ve sevilen bir şahsiyet olmasıdır. Koruyucu ailesel faktörler genellikle bireyin ebeveyniyle yakın ve sıcak ilişkiler kurabilmesi, aile ortamında olmaktan huzur duyması, aile bağlarının güçlü olması ve sosyoekonomik bakımdan yeterlilik hissetmesiyle doğrudan ilişkilidir. İyi bir okulda okumak, aile dışındaki bir yetişkin ile olumlu ilişkiler kurabilmek, destekleyici sosyal bir çevrede yer almak ise koruyucu çevresel faktörlerin etkin bir şekilde var olduğunu gösterir.¹⁷ Psikolojik sağlamlığı etkilediği düşünülen bir diğer faktör ise olumlu sonuçlardır. Olumlu sonuçlar, koruyucu faktörlerin desteği ile risk faktörlerinin üstesinden gelerek bireyin gelişimsel görevlerini başarıyla yerine getirmesi demektir. Örneğin akademik başarı, olumlu sosyal ilişkiler kurabilme, sosyal yeterlilik, psikolojik iyilik hali, olumlu sonuçlar kapsamındadır.¹⁸

2.2. Kişiler Arası Bağlanmadan Tanrı’ya Bağlanmaya

Bağlanma teorisi, bireylerin kendileri için önemli gördükleri kişilerle kurdukları güçlü duygusal bağlar olarak tanımlanmaktadır. Teorik temelleri Bowlby tarafından atılan bağlanma kuramı üç ve dört kategorili model ile açıklanmaya çalışılmıştır.¹⁹ Ainsworth ve diğerleri tarafından geliştirilen üç kategorili modelde “güvenli”, “kaygılı/kararsız” ve “kaçınan” olarak üç ayrı bağlanma tarzı mevcuttur.²⁰ “Güvenli” bağlanan bebekler, anneleri yanlarında olmadığında huzursuz olsalar da anneleri ile tekrar bir araya geldiklerinde kolayca sakinleşmekte ve çevreyi keşfetmeye devam etmektedir. “Kaygılı-kararsız” bağlanmış bebekler, annelerinden ayrıldığında yoğun gerilim ve kaygı yaşamakta, anneleri tekrar ortama geldiğinde kolayca sakinleşememekte, çevreyi keşfetmek yerine anneleriyle olmak istemektedir. “Kaçınan” bağlanan bebekler ise hem anneleri ortamdaki uzaklaştığında (ayrılma anı) fazla etkilenmemekte hem de anne tekrar ortama girdiğinde onunla temas kurmaktan imtina etmektedir.

Bartholomew ve Horowitz’in dört kategorili modeline göre yetişkin bireyler arasında “güvenli”, “saplantılı”, “kayıtsız” ve “korkulu” olmak üzere dört temel bağlanma tarzı mevcuttur.²¹ “Güvenli” bağlanmada bireyin kendisine ve başkalarına ilişkin algıları olumludur. Buna göre güvenli bağlanan kişiler, olumlu bir benlik algısına sahip oldukları için hem kendilerini hem de ilişki içinde bulundukları kişileri sevmeye layık ve değerli görürler. Kendilerinin değersiz ve sevmeye layık olmadığını düşünen “saplantılı” bireyler, ilişki kurdukları kişilerin iyi ve değerli olduğu kanaatinde değildirler. “Kayıtsız” bağlananlar kendilerini sevebilir ve değerli algılarken, başkalarına ilişkin değerlendirmeleri genellikle olumsuzdur. “Korkulu” bağlanma tarzında ise bireyler hem kendilerini hem de diğerlerini değersiz ve kötü olarak algılar.

İlk ortaya çıktığı dönemlerde insan-insan ilişkisini açıklamayı önceleyen bağlanma kuramı 1990’lı yıllardan itibaren Tanrı-insan ilişkisinin psişik mahiyetini izahta kullanılmaya başlamıştır.²² Kurama göre bebeğin ebeveyniyle/bakım

¹⁶ Mark W. Fraser- D. L. Kirby- Paul R. Smokowski, “Risk and Resilience in Childhood”, *Risk and Resilience in Childhood: An Ecological Perspective*, ed. Mark W. Fraser, 2. Baskı (Washington DC: National Association of Social Workers Press, 2004), 13–66.

¹⁷ Masten- Coatsworth, “The Development of Competence in Favorable and Unfavorable Environments: Lessons from Research on Successful Children”, 205–220.

¹⁸ Ann S. Masten- Marie-J. Reed, “Resilience in Development”, *Handbook of Positive Psychology*, ed. Charles Richard Snyder- Shane J. Lopez (New York: Oxford University Press, 2002), 117–131.

¹⁹ Inge Bretherton, “The Origins of Attachment Theory: John Bowlby and Mary Ainsworth”, *Developmental Psychology* 28 (1992), 759–775.

²⁰ Mary D. Salter Ainsworth- Mary C. Blehar- Everett Waters- Sally Wall, *Patterns of Attachment: A Psychological Study of the Strange Situation* (New York: Routledge, 1978).

²¹ Kim Bartholomew- Leonard M. Horowitz, “Attachment Styles Among Young Adults: A Test of a Four-Category Model”, *Journal of Personality and Social Psychology* 61/2 (1991), 226–244.

²² Kirkpatrick, “An Attachment-Theoretical Approach to the Psychology of Religion”, 3–28; Lee A. Kirkpatrick, “The Role of Attachment in Religious Belief and Behavior”, *Advances in Personal Relationships*, ed. Daniel Perlmutter- Kim Bartholomew, Cilt 5 (Londra: Jessica Kingsley, 1994), 239–265; Lee A. Kirkpatrick, “Attachment and Religious Experience”, *Handbook of Religious Experience: Theory and Practice*, ed. Ralph

sağlayıcısıyla kurduğu ilişkinin mahiyeti, ileride Tanrı ile kurulacak ilişkinin niteliğini belirleyebilmektedir. Bu çerçevede bağlanma kuramının davranış, dinî inanç ve tecrübeleri anlayabilmek adına önemli bir psikolojik çerçeve sunduğu ileri sürülmüştür.²³ Örneğin Kirkpatrick ve Shaver'ın araştırmasında Tanrı'ya güvenli bağlananların kaygılı bağlananlara nispetle daha az depresif ve daha az kaygılı olduğu tespit edilmiştir.²⁴ Kirkpatrick, bireyin Tanrı'ya bağlanma tarzındaki farklılıklara dayanarak iki hipotez önermiştir: Bu yaklaşımlar içinde ilki “telafi”, ikincisi ise “ilişki” hipotezi olarak adlandırılmaktadır. Telafi hipotezine göre erken yaşam deneyimlerinde güvensiz bağlanan birey, yeterince deneyimlemediği güven, yakınlık ve sıcaklık hissini gelecekte yeniden kurma arzusuyla Tanrı'yı “ikame nesnesi” olarak benimseyebilir.²⁵ Hipotezin dayandığı temel yaklaşım şudur: Kendilerine birincil düzeyde bakım veren şahıslara güvensiz (kaygılı ya da kaçınan) bir şekilde bağlanan çocuklar, çocuklukta karşılanmayan sevgi, ilgi, yakınlık ve güven ihtiyaçlarını yetişkinlik yıllarında Tanrı'ya güvenli bağlanarak ödünleyebilir.²⁶ İlişki hipotezine göre ise, bireyin dindarlığına asıl olarak etki eden unsur bireyin bağlanma tarzıdır. Bu nedenle, çocukluk döneminde anne ya da bacasına güvenli bağlanmış bir çocuğun gelecekte de Tanrı'yla olan bağı güvenli olacaktır.

2.3. Tanrı Algısı ve Tanrı'ya Bağlanma Biçimlerinin Bireysel ve Sosyal Yansımaları

İnanan bir insanın yaşamında Tanrı kavramı merkezi öneme sahiptir. Tanrı'yı algılama şekli, dinden dine çeşitlilik gösterebileceği gibi aynı dine inanan bireyler arasında da farklılık gösterebilir.²⁷ Zira Tanrı tasavvuru; dinin sunduğu öğretiler, sosyokültürel yapı, ebeveyn tutumları, eğitim düzeyi, kişilik özellikleri, korkular ve kaygılar gibi birçok unsurun etkisiyle şekillenmektedir.²⁸

Allport'a göre sağlam bir inanç, insanın ruhsal ve bedensel sıhhatine derinden tesir etmektedir. Bu nedenle inancının odağına Tanrı'yı yerleştirmiş bir insan için Tanrı'nın nasıl algılandığı önemlidir.²⁹ Birey, farklı kaynaklardan edindiği Tanrı'ya dair malumatları zihninde sentezleyerek kendine özgü Tanrı algısını oluşturur.³⁰ Buna göre temelleri çocuklukta atılan Tanrı algısı, bireyin çevresi, dinî inançları ve benliği tarafından inşa edilen psikik bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Tanrı algısı biçimlenirken kişiye öğretilen dinî semboller, bireyin Tanrı tasavvurunun olumlu veya olumsuz bir muhteva kazanmasına neden olabilir.³¹ Olumlu Tanrı algısına sahip kişiler daha çok “merhamet eden”, “seven”, “şefkatli” gibi sevgi yönelimli Tanrı algısına sahiptirler. Olumsuz Tanrı algısına sahip olan kişiler ise Tanrı'yı daha çok “cezalandıran”, “ilgilenmeyen” gibi korku çağrışımıyla sıfatlarla algılamaktadır. Yapılan çalışmalar, Tanrı algısının ruh sağlığı, hayat memnuniyeti, benlik algısı, psikolojik iyi olma, bağlanma, psikolojik sağlamlık, ölüm kaygısı ve hoşgörü ile ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.³² Bu çalışmalara göre pozitif Tanrı algısına sahip bireyler pozitif kendilik algısı ve yüksek anlayış duygusuna sahip olmakla beraber daha az depresif ve kaygılı olmaktadır.

W. Hood Jr. (Birmingham: Religious Education Press, 1995), 446–475; Lee A. Kirkpatrick, “A Longitudinal Study of Changes in Religious Belief and Behavior as a Function of Individual Differences in Adult Attachment Style”, *Journal for the Scientific Study of Religion* 36/2 (1997), 207–217.

²³ Kirkpatrick, “A Longitudinal Study of Changes in Religious Belief and Behavior as a Function of Individual Differences in Adult Attachment Style”, 207–217; Nuran Erdoğan Korkmaz, “İslam Açısından Bağlanma Kuramının Değerlendirilmesi: Teorik Bir Yaklaşım”, *İslam Araştırmaları* 4/1 (2011), 297–312; Hayta, *Allah'a Bağlanmak: Bağlanma Kuramı ve Tanrı Tasavvuru İlişkisi*.

²⁴ Kirkpatrick – Shaver, “An Attachment-Theoretical Approach to Romantic Love and Religious Belief”, 266–275.

²⁵ Kirkpatrick, *Attachment, Evolution and the Psychology of Religion*, 128; Pehr Granqvist, “Building a Bridge Between Attachment and Religious Coping: Tests of Moderators and Mediators”, *Mental Health, Religion & Culture* 8/1 (2005), 37.

²⁶ Büşra Doğan, *Erkenlerde Tanrı'ya Bağlanma Tarzları ve Riskli Davranışlar Üzerine Bir Araştırma* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 39.

²⁷ Emine Erdoğan, *Tanrı Algısı, Dinî Yönelim Biçimleri ve Dindarlığın Psikolojik Dayanıklılıkla İlişkisi* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015); Asım Yapıcı, “Allah ve Kutsal Kavramlarının Çağrıştırdıkları Anlamlara Sosyo-Psikolojik Bir Bakış: Çukurova Üniversitesi Örneği”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 2/7 (2004), 169–206.

²⁸ Yapıcı, “Allah ve Kutsal Kavramlarının Çağrıştırdıkları Anlamlara Sosyo-Psikolojik Bir Bakış: Çukurova Üniversitesi Örneği”, 169–206.

²⁹ Gordon W. Allport, *Birey ve Dinî*, çev. Bilal Sambur (Ankara: Elis Yayınları, 2004).

³⁰ Ana-Maria Rizzuto, *The Birth of the Living God* (Chicago: University of Chicago Press, 1979).

³¹ Güler, *Tanrı'ya Yönelik Atıflar, Benlik Algısı ve Günahtârlık Duygusu*, 17.

³² Kirkpatrick – Shaver, “An Attachment-Theoretical Approach to Romantic Love and Religious Belief”, 266–275; Ahmet Albayrak, *Erkenlerin Dinî Gelişiminde Sevgi ve Korku Motifinin Etkinliği* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1995); Güler, *Tanrı'ya Yönelik Atıflar, Benlik Algısı ve Günahtârlık Duygusu*; Bonnie P. Zahl – Nicholas J. S. Gibson, “God Representations, Attachment to God, and Satisfaction with Life: A Comparison of Doctrinal and Experiential Representations of God in Christian Young Adults”, *International Journal for the Psychology of Religion* 22/3 (2012), 216–230; Korkmaz, “Tanrı'ya Bağlanma ve Psikolojik İyi Olma”, 95–112; Erdoğan, *Tanrı Algısı, Dinî Yönelim Biçimleri ve Dindarlığın Psikolojik Dayanıklılıkla İlişkisi*.

Tanrı algısı olumsuz olan bireylerin ise olumsuz kendilik algısı ve yetersizlik duygusuna sahip olmakla birlikte daha depresif ve psikolojik olarak kaygılı oldukları görülmektedir.

2.4. Dinî Yönelim Biçimleri

Dinî yönelim, inanan insanın inançlarını ve dinî değerlerini yaşama biçimidir.³³ Bir başka deyişle Tanrı'ya inanma ve O'nun taleplerini yerine getirme bağlamında bireyin dinî hayatını besleyen psikolojik eğilimler, bireysel dinî yönelim biçimi olarak tanımlanabilir. Kuşkusuz inanan insanların dine yönelme biçimleri farklılık gösterebilir. Bazı bireyler, dini sorgulamayı ve bu süreçte düşünsel bir açıklama yapmayı kendi din anlayışları çerçevesinde olumlu bir durum olarak değerlendirirken bazıları için din, sorgulama olmaksızın uygulanan kurallardan ibarettir. Kimileri dine içten ve samimi duygularıyla yaklaşırken, kimileri ise dini, toplumsal saygınlık elde etmek, sevilen bir kimse olmak gibi dışsal hedeflere hizmet eden bir araç olarak görüp bu konularda dini kullanabilmektedir.³⁴

Allport ve Ross dinî yönelimi “iç güdümlü/işsel” ve “dış güdümlü/dışsal” olmak üzere iki kategoriye ayırmıştır. İç güdümlü dinî yönelime sahip bireyler, benimsedikleri inancı tam olarak izlemeye çaba gösterirler ve dini, kendi içinde bir amaç olarak ele alırlar.³⁵ Dış güdümlü dinî yönelime sahip olanlar ise dini, dünyevi amaçlarına ulaşmak üzere bir araç olarak kullanma eğilimindedir. Bu kişiler sosyal ilişkiler kurmak, toplumsal statü kazanmak ya da güvenlik ihtiyacını sağlamak gibi motivasyonlarla dine yönelmektedirler.³⁶ Batson, Schoenrade ve Ventis, üçüncü tip olarak “sorgulayıcı” dindarlık boyutunu önermiştir. Bu yönelim biçimi, hayata ve varoluşa dair dinin karmaşıklığını çözmeye yönelik bireysel sorgulamaları içerir.³⁷ Bu nedenle sorgulayıcı dinî yönelime sahip kişiler hem kendi yaşamları hem de sosyal yapıdaki çelişki ve gerilimleri anlama ve açıklama çabası içindedir.³⁸ Allport'un iç güdümlü ve dış güdümlü dinî yönelimlerinden sonra McFarland altı maddelik Katı Kuralcılık (fundamentalizm) ölçeğini geliştirmiştir. ³⁹ Buna göre katı kuralcı dinî yönelime sahip bireyler, dinin değişmez kuralları bütününden oluştuğunu savunan sabit fikirli kişilerdir. Sorgulayıcı dinî yönelimin aksine, katı kuralcı dinî yönelimi benimseyen kişiler dar bir bakış açısına sahiptir.

Alanyazına bakıldığında iç güdümlü dinî yönelimin psikolojik iyi oluş, manevi iyi oluş, psikolojik sağlamlık ve kendini gerçekleştirme ile pozitif, umutsuzluk, depresyon ve öfke ile negatif ilişkili olduğu görülmektedir.⁴⁰ Ayrıca -sayıca az da olsa- iç güdümlü ve dış güdümlü dinî yönelim ile öz saygı, kaygı, umutsuzluk, depresyon ve intihar olasılığı arasında anlamlı ilişkilerin olmadığını rapor eden çalışmalar da mevcuttur.⁴¹

3. Yöntem

3.1. Araştırmanın Modeli

İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin psikolojik sağlamlık düzeyleri ile Tanrı'ya bağlanma tarzları ve dinî yönelim biçimleri arasındaki ilişki düzeyini incelemeyi amaçladığından bu çalışma, ilişkisel tarama modeline uygun şekilde düzenlenmiştir.

³³ Gordon W. Allport- J. Michael Ross, “Personal Religious Orientation and Prejudice”, *Journal of Personality and Social Psychology* 5/4 (1967), 432–443.

³⁴ Erdoğan, Tanrı Algısı, *Dinî Yönelim Biçimleri ve Dindarlığın Psikolojik Dayanıklılıkla İlişkisi*.

³⁵ Allport -Ross, “Personal Religious Orientation and Prejudice”, 432–443.

³⁶ Beyza Atan- Mustafa Naci Kula, “Roman Bireylerde Dinî Yönelim”, *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi* 10/2 (2024), 613–641.

³⁷ C. Daniel Batson -Patricia Schoenrade- W. Larry Ventis, *Din ve Birey: Sosyal Psikolojik Bir Yaklaşım*, çev. Ali Kuşat- Abdulvahap Taştan (Kayseri: Kimlik Yayınları, 2017).

³⁸ C. Daniel Batson, “Religion as Prosocial: Agent or Double Agent?”, *Journal for the Scientific Study of Religion* 15/1 (1976), 29–45.

³⁹ Sam G. McFarland, “Religious Orientations and the Targets of Discrimination”, *Journal for the Scientific Study of Religion* 28/3 (1989), 324–336.

⁴⁰ Allen E. Bergin - Kevin S. Masters - P. Scott Richards, “Religiousness and Mental Health Reconsidered: A Study of an Intrinsically Religious Sample”, *Journal of Counseling Psychology* 34/2 (1987), 197–204; Gülüşan Göcen, *Dinî İnanç ve İbadetin Kendini Gerçekleştirme ile İlişkisi* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005); Erdoğan, *Tanrı Algısı, Dinî Yönelim Biçimleri ve Dindarlığın Psikolojik Dayanıklılıkla İlişkisi*; Nevzat Gencer, “Dinî Yönelimler ve PERMA İyi Oluş Modeli Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma”, *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 59 (2023), 82–97.

⁴¹ Asım Yapıcı, *Ruh Sağlığı ve Din: Psiko-Sosyal Uyum Dindarlık* (Adana: Karahan Kitabevi, 2013); Asım Yapıcı-Ali Koçak, “Türkiye’de Ruh Sağlığı, Maneviyat ve Dindarlık: Meta Analitik Bir Değerlendirme”, *Din, Değerler ve Sağlık*, ed. Hayati Hökelekli (İstanbul: DEM Yayınları, 2017), 65–116.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, İlahiyat Fakültesi öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklemi ise Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğrenim gören 248'i (%72,5) kadın 94'ü erkek (%27,5) toplam 342 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Örneklemenin yaş aralığı 18-49, yaş ortalaması 21.55'dir (ss. 1.85).

3.3. İşlem

Araştırmaya katılanlara önce yönergeye uygun biçimde gerekli açıklamalar yapılmış, daha sonra onlardan araştırmada kullanılan ölçekleri doldurmaları talep edilmiştir. Anket formları, "gönüllülük" ilkesine uygun olarak sınıf ortamında uygulanmıştır.

3.4. Veri Toplama Araçları

Araştırmada "Demografik Veri Formu", "Tanrı'ya Bağlanma Ölçeği" (TBÖ), "Kısa Psikolojik Sağlamlık Ölçeği" (KPSÖ) ve "Yeniden Yapılandırılmış Müslüman Dinî Yönelim Ölçeği" (MROS-R) kullanılmıştır.

3.4.1. Demografik Veri Formu

Araştırmaya katılan bireylerin yaş, cinsiyet ve sınıf düzeylerini belirlemek amacıyla demografik sorular yöneltilmiştir. Bu sorular, sadece örneklemin özelliklerini tespit etmek amacıyla kullanılmıştır.

3.4.2. Tanrı'ya Bağlanma Ölçeği (TBÖ)

Korkmaz'ın geliştirdiği Tanrı'ya Bağlanma Ölçeği, 24 maddeden oluşan ve 5'li Likert tipi yanıtlamaya dayalı bir ölçme aracıdır.⁴² Ölçek, "Tanrı'ya Güvenli Bağlanma" ile "Tanrı'ya Güvensiz (Kaygılı) Bağlanma" olmak üzere iki alt boyuttan meydana gelmektedir. "Tanrı'ya Güvenli Bağlanma" alt boyutundan alınabilecek en düşük puan 11, en yüksek puan 55'tir. "Tanrı'ya Güvensiz (Kaygılı) Bağlanma" alt boyutundan alınabilecek en düşük 13, en yüksek 65 puandır. Bu araştırmada iç tutarlılık katsayıları güvenli bağlanma için .81, güvensiz (kaygılı) bağlanma için .82 olarak hesaplanmıştır.

3.4.3. Kısa Psikolojik Sağlamlık Ölçeği (KPSÖ)

Bireylerin psikolojik sağlamlık düzeyini ölçmek amacıyla geliştirilen "Kısa Psikolojik Sağlamlık Ölçeği", Doğan tarafından Türkçeye uyarlanarak güvenilirlik ve geçerlik analizine tabi tutulmuştur.⁴³ Mezkûr ölçek; 5'li Likert tipinde, 6 maddelik, öz-bildirim esasına bağlı bir ölçme aracıdır. Bu araştırmada ölçeğin iç güvenilirlik katsayısı .47 olarak hesaplanmıştır.

3.4.4. Yeniden Yapılandırılmış Müslüman Dinî Yönelim Ölçeği (MROS-R)

Harlak, Eskin ve Demirkıran tarafından geliştirilen ve Ercan tarafından revize edilen "Yeniden Yapılandırılmış Müslüman Dinî Yönelim Ölçeği" 7'li Likert yapıda olup toplam 21 maddeden oluşmaktadır.⁴⁴ Ölçek; "İçsel Dinî Yönelim" (İDY), "Dışsal Dinî Yönelim" (DDY), "Sorgulayıcı Dinî Yönelim" (SDY) ve "Katı Kuralcı Dinî Yönelim" (KKDY) olmak üzere dört alt boyutu vardır. Bu çalışmada ölçeğin iç güvenilirlik (Cronbach Alpha) katsayıları "İçsel Dinî Yönelim" için .54, "Dışsal Dinî Yönelim" için .66, "Sorgulayıcı Dinî Yönelim" için .72 ve "Katı Kuralcı Dinî Yönelim" için .66 olarak bulunmuştur.

⁴² Korkmaz, "Tanrı'ya Bağlanma ve Psikolojik İyi Olma", 95–112.

⁴³ Tayfun Doğan, "Kısa Psikolojik Sağlamlık Ölçeği'nin Türkçe Uyarlaması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması", *The Journal of Happiness & Well-Being* 3/1 (2015), 93–102.

⁴⁴ Hacer Harlak- Mehmet Eskin- Fatma Demirkıran, "The Development and the Psychometric Investigation of the Muslim Religious Orientation Scale", oral presentation, XXIX International Congress of Psychology, 2008; Nilüfer Ercan, *Evlilikte Kadına Yönelik Fiziksel Şiddete İlişkin Tutumların Yordayıcıları: Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik, Sistemi Mesrulaştırma ve Dinî Yönelim* (Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009).

3.5. Verilerin Analizinde Kullanılan Teknikler

Analiz sürecine başlamadan önce normal dağılım varsayımı incelenmiştir. Bu çerçevede öncelikle normalliği bozan uç değerler ayıklanmıştır. Skewness (± 1) ve kurtosis (± 3) sınırları dikkate alındığında, ölçeklerin normal dağılım varsayımını karşıladığı görülmüştür. Bu nedenle “Pearson” korelasyon analiz tekniği kullanılmıştır. Yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla ise çoklu regresyon analizi tercih edilmiştir.

4. Bulgular

4.1. Korelasyon Bulguları

İlahiyat fakültesi öğrencilerinin dinî yönelim biçimleri, Tanrı’ya bağlanma tarzları ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkiler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Psikolojik Sağlamlık ile Dinî Yönelim Biçimleri ve Tanrı’ya Bağlanma Arasındaki Korelasyonlar

	PS	İDY	KKDY	DDY	SDY	TGB
İDY	,108	1				
KKDY	,054	,214**	1			
DDY	-,046	,161**	,237**	1		
SDY	-,022	,047	-,310**	,097	1	
TGB	,048	,286**	,306**	,119*	-,182**	1
TKB	-,268**	,073	,189**	,221**	-,007	,108

Not: *p <0,05; ** p<0,01 anlamlılık düzeyini göstermektedir. PS: Psikolojik Sağlamlık; İDY: İçsel Dinî Yönelim; KKDY: Katı Kuralcı Dinî Yönelim; DDY: Dışsal Dinî Yönelim; SDY: Sorgulayıcı Dinî Yönelim; TGB: Tanrı’ya Güvenli Bağlanma; TKB: Tanrı’ya Güvensiz/Kaygılı Bağlanma

Korelasyon sonuçlarına göre, psikolojik sağlamlık ile içsel dinî yönelim, katı kuralcı dinî yönelim, dışsal dinî yönelim, sorgulayıcı dinî yönelim ve Tanrı’ya güvenli bağlanma arasında anlamlı bir ilişki mevcut değildir. Bununla birlikte psikolojik sağlamlık ile Tanrı’ya güvensiz/kaygılı bağlanma arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($r=-,268$; $p<,01$). Tanrı’ya güvenli bağlanma ile içsel dinî yönelim ($r=,286$; $p<,01$), katı kuralcı dinî yönelim ($r=,306$; $p<,01$) ve dışsal dinî yönelim ($r=,119$; $p<,05$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Ancak Tanrı’ya güvenli bağlanma ile sorgulayıcı dinî yönelim arasındaki ilişki anlamlı düzeyde negatif çıkmıştır ($r=-,182$; $p<,01$). Tanrı’ya güvensiz/kaygılı bağlanma ile katı kuralcı dinî yönelim ($r=,189$; $p<,01$) ve dışsal dinî yönelim ($r=,221$; $p<,01$) arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Bununla birlikte Tanrı’ya güvensiz/kaygılı bağlanma ile içsel dinî yönelim ($r=,073$; $p>,05$) ve sorgulayıcı dinî yönelim ($r=-,007$; $p>,05$) arasında ise anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

4.2. Psikolojik Sağlamlık Düzeyini Yordayan Dinî Değişkenler

Psikolojik sağlamlığı yordayıcı değişkenleri belirlemek amacıyla çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Analiz öncesinde regresyon varsayımları incelenmiş; Durbin-Watson katsayısının 1,976 olması ve VIF değerlerinin 1 ile 1,5 arasında değişmesi, modelin uygunluğunu desteklemiştir.

Tablo 2. Psikolojik Sağlamlığı Yordayan Dinî Yönelim Biçimleri

Psikolojik Sağlamlık	B	Std. Error	Beta	t	p	95% Lower	95% Upper
İçsel Dinî Yönelim	0.138	0.050	0.170	2.785	.006**	0.040	0.236
Katı kuralcı Dinî Yönelim	0.061	0.038	0.097	1.588	.113	-0.013	0.135
Dışsal Dinî Yönelim	-0.025	0.031	-0.046	-0,827	.409	-0.086	0.036
Sorgulayıcı Dinî Yönelim	-0.021	0,030	-0.040	-0.689	.491	-0.080	0.038
Tanrı’ya Güvenli Bağlanma	0.003	0.048	0.003	0.053	.958	-0.091	0.097
Tanrı’ya Güvensiz Bağlanma	-0.118	0.021	-0.303	-5.531	.000**	-0,159	-0.077

Not: **p <0,01 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Tablo 3. Model Özeti

Model	R	R ²	Adjusted R ²	F	P
1	0.361	0.130	0.122	15.282	.001

Tablo 2'deki regresyon analizine göre model istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur [$F(6/335) = 15.282, p < .001$]. Modelde yer alan değişkenler, psikolojik sağlamlıktaki değişimin %13'ünü açıklamaktadır.

Katsayılar incelendiğinde, içsel dinî yönelimin psikolojik sağlamlıkla pozitif ve anlamlı bir ilişki gösterdiği görülmektedir ($\beta = .170, t(335) = 2.785, p = .006$). Tanrı'ya güvensiz/kaygılı bağlanma ise psikolojik sağlamlıkla negatif ve daha güçlü bir ilişki göstermektedir ($\beta = -.303, t(335) = -5.531, p < .001$). Buna karşılık katı kuralcı dinî yönelim ($p = .113$), dışsal dinî yönelim ($p = .41$), sorgulayıcı dinî yönelim ($p = .49$) ve Tanrı'ya güvenli bağlanma ile ($p = .96$) psikolojik sağlamlık arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir ($p > .05$).

5. Tartışma

Yüksek din öğretimi alan lisans öğrencilerinin Allah'a bağlanma biçimleri, dinî yönelim türleri ile psikolojik sağlamlık düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelendiği bu çalışmada elde edilen bulgulara göre Allah'a güvenli bağlanma ve psikolojik sağlamlık arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir ($p > .05$). Oysa kuramsal beklenti, güvenli bağlanmanın kişiye güven ve destek hissi kazandırarak dayanıklılığı artırması yönündedir. Nitekim yürütülen araştırmalarda, Allah'a güvenli bağlanma ile psikolojik sağlamlık arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler görülmüştür.⁴⁵ Benzer şekilde Tanrı'ya güvenli bağlanma ile psikolojik sağlık ve psikolojik iyi oluş arasında pozitif ilişki gösteren araştırmalar mevcuttur.⁴⁶ Ayrıca Korkmaz'ın araştırmasında Tanrı'ya güvenli bağlanma, olumlu Tanrı algısı ve bireyin kendilik algısının psikolojik iyi olma halini güçlendirdiği sonucuna ulaşılmıştır.⁴⁷ Bununla birlikte ilgili çalışmaların hem yurtdışında hem de yaşlılar, yetişkinler ve engelli çocuğa sahip ebeveynler gibi farklı örneklemelerde gerçekleştirildiğini vurgulamak gerekir.⁴⁸ Buradan hareketle Müslüman-Türk örnekleminde, bilhassa yüksek din öğretimi alan öğrenciler üzerinde yapılan çalışmalardan elde edilen bulguların farklılaştığı ileri sürülebilir. Türkiye'de yapılan psikolojik sağlamlık-dindarlık ilişkisine dair çalışmalar daha çok dinî başa çıkma, maneviyat, dindarlık biçimleri ekseninde yoğunlaşmıştır.⁴⁹ Bu nedenle Allah'a bağlanma ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkiyi doğrudan ele almış çalışmaların azlığı araştırmamız açısından bir sınırlılık oluşturmaktadır.

İlahiyat fakültesi öğrencilerinin Allah'a kaygılı bağlanma düzeyleri ile psikolojik sağlamlıkları arasında negatif yönlü, istatistiksel olarak anlamlı fakat düşük düzeyde bir ilişki tespit edilmiştir ($p < .01$). Literatürdeki bazı araştırmalar, bu sonucu destekler niteliktedir. Ahmadi ve diğerleri ile Mehdipour'un araştırmalarında Tanrı'ya kaygılı bağlanma

⁴⁵ Adel Zahed-Babelan - Hasan Rezaei Jamaloei - Rana Sobhani-Herfati, "An Investigation of the Relationship Between Attachment to God and Resilience with Meaningful Life Among Students", *Knowledge & Research in Applied Psychology* 13/49 (2012), 75-85; Khodabakhsh Ahmadi - Bagher Ghobari Bonab - Hassan Sarabandi - Mahmoud Sheikh - Nasrin Khalighi - Azam Karimian, "The Intermediate Role of Gender in the Impact of Attachment to God on Resilience and Mental Health of Training Retarded Children's Parents", *Advances in Environmental Biology* 8/6 (2014), 2973-2980; Leila Bitarafan - Mahmoud Kazemi - Majid Yousefi Afrashte, "Relationship Between Styles of Attachment to God and Death Anxiety Resilience in the Elderly", *Iranian Journal of Ageing* 12/4 (2018), 446-457; Farnaz Mehdipour, "Attachment to God and Resilience Among Mothers of Intellectual Disability and Normal Children", *Journal of Novel Applied Sciences* 4/9 (2015), 919-922.

⁴⁶ Sarah Jane Calvert, *Attachment to God as a Source of Struggle and Strength: Exploring the Association Between Christians' Relationship with God and Their Emotional Wellbeing* (New Zealand: Massey University, Doktora Tezi, 2010); Innocent F. Okozi, *Attachment to God: Its Impact on the Psychological Wellbeing of Persons with Religious Vocation* (South Orange: Seton Hall University, Doktora Tezi, 2010).

⁴⁷ Korkmaz, *Bağlanma, İnsan-Tanrı İlişkisi ve Psikolojik İyi Hali*.

⁴⁸ Bitarafan - Kazemi - Yousefi Afrashte, "Relationship Between Styles of Attachment to God and Death Anxiety Resilience in the Elderly", 446-457; Okozi, *Attachment to God: Its Impact on the Psychological Wellbeing of Persons with Religious Vocation*; Calvert, *Attachment to God as a Source of Struggle and Strength*; Ahmadi - Ghobari Bonab - Sarabandi - Sheikh - Khalighi - Karimian, "The Intermediate Role of Gender in the Impact of Attachment to God on Resilience and Mental Health of Training Retarded Children's Parents", 2973-2980; Mehdipour, "Attachment to God and Resilience Among Mothers of Intellectual Disability and Normal Children", 919-922.

⁴⁹ Yasemin Angın, "Covid-19 Pandemi Sürecinden Geçerken Sağlık Çalışanlarında Dinî Başa Çıkma ve Psikolojik Sağlamlık İlişkisi Üzerine Bir Araştırma", *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 25/1 (2021), 331-345; Dilara Nurefşan Başhan, *Yetişkin Suriyeli Mültecilerde Dinî Başa Çıkma, Psikolojik Sağlamlık ve Manevi Şükran Düzeylerinin İncelenmesi* (Bursa: Bursa Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023); Nurten Kımtır, "Covid-19 Günlerinde Bireylerin Psikolojik Sağlamlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi", *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi* (2020), 574-605; Mehmet Çınar, "Dinî Tutum ile Psikolojik Sağlamlık Arasındaki İlişkide Tevekkülün Aracılık Rolünün İncelenmesi", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 22/2 (2022), 1183-1207; Sonay Yıldırım - Orhan Gürsu, "Yetişkinlerde Dindarlık ve Psikolojik Dayanıklılık İlişkisi", *Turkish Academic Research Review* 6/1 (2021), 27-54.

ile psikolojik sağlamlık arasında ters yönlü ilişkiler tespit edilmiştir.⁵⁰ Benzer şekilde kaygılı bağlanmanın psikolojik iyi oluşu azalttığı; olumsuz dinî başa çıkmanın psikolojik sağlamlıkla negatif ilişkili olduğu çeşitli çalışmalarda bildirilmiştir.⁵¹ Yine başka bir çalışmada kaygılı bağlanma ile psikiyatrik semptomlar arasında pozitif ilişki bulunmuştur.⁵² Bu sonuçlar, Allah'a kaygılı bağlanan öğrencilerin olumsuz yaşam olaylarıyla baş etmede yetersiz kaldıklarını düşündürmektedir.

Araştırmada değişkenler arası ilişkiler incelendiğinde, Tanrı'ya güvenli bağlanma ile içsel dinî yönelim ($p<0,01$), katı kuralcı dinî yönelim ($p<0,01$) ve dışsal dinî yönelim ($p<0,05$) arasında pozitif yönde; sorgulayıcı dinî yönelim ($p<0,01$) ile ise negatif yönde anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Bu sonuca göre, Tanrı'ya güvenli bağlanma düzeyi yüksek olan öğrencilerin dinî yaşantıyı daha çok içsel anlam boyutunda sürdürdükleri, dinî kurallara daha fazla bağlılık gösterdikleri ve sosyal aidiyeti daha çok önemsedikleri söylenebilir. Buna karşılık Tanrı'yla kurulan güven temelli ilişkinin, inancı sorgulama ve eleştirel değerlendirme ihtiyacını görece azalttığı düşünülebilir. Nitekim Miner'ın çalışmasında Tanrı'ya güvenli bağlanma içsel dinî yönelimle pozitif, sorgulayıcı dinî yönelimle ise negatif yönde ilişkili bulunmuştur.⁵³ Benzer şekilde Erdoğan'ın araştırmasında da sevgi yönelimli Tanrı algısının içsel ve katı kuralcı dinî yönelim ile pozitif, sorgulayıcı dinî yönelimle ise negatif ilişkili olduğu görülmüştür.⁵⁴

Diğer bir sonuca göre, Tanrı'ya güvensiz/kaygılı bağlanma ile katı kuralcı ($p<0,01$) ve dışsal ($p<0,01$) dinî yönelim arasında pozitif yönde anlamlı ilişki görülürken; içsel ($p>0,05$) ve sorgulayıcı ($p>0,05$) dinî yönelimlerle anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Bu durum, Tanrı'ya kaygılı bağlanma düzeyi arttıkça öğrencilerin dinî normlara daha sıkı yöneldiklerini ve aidiyet ihtiyacını daha çok önemsediklerini düşündürmektedir. Bu bağlamda Rowatt ve Kirkpatrick'in bulguları, Tanrı'ya bağlanmada kaygı boyutunun dışsal dinî yönelimle pozitif ilişkili olduğunu göstermesi bakımından bu yorumu desteklemektedir.⁵⁵

Bu araştırmada dikkat çekici bulgulardan biri, içsel dinî yönelimin psikolojik sağlamlıkla korelasyon analizinde anlamlı bir ilişki göstermemiş olmasına rağmen ($p>0,05$), çoklu regresyon analizinde anlamlı bir yordayıcı olarak ortaya çıkmasıdır ($p<0,01$). Korelasyon analizi iki değişken arasındaki ilişkiyi ortaya koyarken, regresyon analizi diğer değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde her bir değişkenin psikolojik sağlamlığa yaptığı özgün katkıyı hesaplamaktadır. İçsel dinî yönelimin Tanrı'ya bağlanma biçimleriyle belirli ölçüde ilişkili olması, korelasyon düzeyinde etkisinin görünürlüğünü azaltmış olabilir. Ancak diğer dinî yönelim türleri ve bağlanma değişkenleri denetim altına alındığında, içsel yönelimin psikolojik sağlamlığa yönelik bağımsız ve pozitif katkısı istatistiksel olarak ortaya çıkmıştır. Bu bulgu, inancın özdeşleşilmiş ve içselleştirilmiş biçimlerinin, diğer dinî değişkenlerden bağımsız olarak psikolojik dayanıklılığı destekleyebileceği şeklinde yorumlanabilir. Nitekim ilgili literatür, içsel dinî yönelimin hem psikolojik sağlamlıkla hem de psikolojik iyi oluşla pozitif ve anlamlı biçimde ilişkili olduğunu göstermektedir.⁵⁶ Güncel çalışmalardan biri olan Tosun, üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada, içsel dinî yönelimin

⁵⁰ Ahmadi- Ghobari Bonab- Sarabandi- Sheikh- Khalighi- Karimian, "The Intermediate Role of Gender in the Impact of Attachment to God on Resilience and Mental Health of Training Retarded Children's Parents", 2973-2980; Mehdipour, "Attachment to God and Resilience Among Mothers of Intellectual Disability and Normal Children", 919-922.

⁵¹ Korkmaz, *Bağlanma, İnsan-Tanrı İlişkisi ve Psikolojik İyi Hali*; Veysel Uysal - Ayşe Kaya Göktepe - Selma Karagöz - Melike İlerisoy, "Dinî Başa Çıkma ile Umut, Hayat Memnuniyeti ve Psikolojik Sağlamlık Arasındaki Etkileşim Üzerine Bir Araştırma", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 52 (2017), 139-160; Janusz Surzykiewicz - Sebastian B. Skalski - Małgorzata Niesiołowska - Karol Konaszewski, "Exploring the Mediating Effects of Negative and Positive Religious Coping Between Resilience and Mental Well-Being", *Frontiers in Behavioral Neuroscience* 16 (2022), 954382.

⁵² Christopher G. Ellison- Matt Bradshaw- Kevin J. Flannelly- Kathleen C. Galek, "Prayer, Attachment to God, and Symptoms of Anxiety-Related Disorders Among U.S. Adults", *Sociology of Religion* 75/2 (2014), 208-233.

⁵³ Maureen Miner, "The Impact of Child-Parent Attachment, Attachment to God and Religious Orientation on Psychological Adjustment", *Journal of Psychology and Theology* 37/2 (2009), 114-124.

⁵⁴ Emine Erdoğan, "Tanrı Algısı, Dinî Yönelim Biçimleri ve Öznel Dindarlığın Psikolojik Dayanıklılıkla İlişkisi: Üniversite Örnekleme", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 12/29 (2015), 223-246.

⁵⁵ Wade C. Rowatt- Lee A. Kirkpatrick, "Two Dimensions of Attachment to God and Their Relation to Affect, Religiosity, and Personality Constructs", *Journal for the Scientific Study of Religion* 41/4 (2002), 637-651.

⁵⁶ Joaquín García-Alandete - Guillermo Bernabé Valero, "Religious Orientation and Psychological Wellbeing Among Spanish Undergraduates", *Acción Psicológica* 10/1 (2013), 133-148; Erdoğan, "Tanrı Algısı, Dinî Yönelim Biçimleri ve Öznel Dindarlığın Psikolojik Dayanıklılıkla İlişkisi: Üniversite Örnekleme", 223-246; Osman Yağbasanlar, *Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Dayanıklılıkları ile Dinî Yönelimleri ve Öz Şefkatleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018); Gülşan Göcen, *Şükür ve Psikolojik İyi Olma Arasındaki İlişki Üzerine Bir Alan Araştırması* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2012).

psikolojik sağlık ile pozitif ve anlamlı düzeyde ilişkili olduğunu; dini içselleştirmenin bireyin psikolojik dayanıklılığını besleyen önemli bir faktör olduğunu rapor etmiştir.⁵⁷ Benzer şekilde uluslararası literatürde Derouiche-El Kamel ve Hentati-Ghorbel'in çalışmasında içsel dindarlığın psikolojik sağlık üzerinde koruyucu bir faktör olduğunu vurgulanmıştır.⁵⁸ Carneiro ve diğerleri ise kronik hastalarda içsel dindarlığın psikolojik sağlamlığı ve iyi oluşu artırdığını belirtmiştir.⁵⁹ Bu çizgiyi destekleyen Yapıcı'nın (2013) çalışmasında da Allah'ın varlığını iç dünyalarında hisseden öğrencilerin ruh sağlıklarının daha iyi olduğu görülmüştür.⁶⁰ Ayrıca Laufer ve Solomon, içsel dinî yönelimin travma sonrası olumsuz semptomları azalttığını; Kawa ve Shafi ise stresle negatif ilişkili olduğunu bildirmiştir.⁶¹ Bulgularımıza göre dinî inanç ve kuralların içselleştirilmesi, öğrencilerin çatışmasız bir yaşam sürdürmelerine katkı sağlamakta ve psikolojik sağlamlıklarını desteklemektedir. Örneklem grubunun İlahiyat Fakültesi öğrencileri olması göz önüne alındığında, verilen eğitimin inancı bilinçlendirici ve içselleştirici bir niteliğe sahip olduğu yorumu da yapılabilir.

Çalışmanın regresyon analizi sonuçlarına bakıldığında, dışsal, katı kuralcı ve sorgulayıcı dinî yönelim puanları ile psikolojik sağlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0,05$). Benzer şekilde Erdoğan, Burnett ve Helm ve Tosun'un üniversite öğrencileriyle yaptıkları çalışmalarda da psikolojik sağlık ile sorgulayıcı, dışsal ve katı kuralcı dinî yönelim arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır.⁶² Yine Dugan ve Yapıcı'nın cezaevi örneğinde yaptığı analizler, manevî yönelimin psikolojik sağlamlığı anlamlı biçimde açıklamadığını göstermektedir.⁶³ Buna karşın literatürde bazı farklı sonuçlara da rastlanmaktadır. Örneğin Yağbasanlar dışsal, sorgulayıcı ve katı kuralcı yönelimlerde; Arrowood ve diğerleri sorgulayıcı yönelim ile iyi oluş arasında; Kabahasanoğlu ise genel dinî yönelim ile psikolojik sağlık arasında pozitif korelasyon bildirmiştir.⁶⁴ Ayrıca dindarlık ve psikolojik sağlık arasında olumlu ilişkiler olduğunu gösteren çok sayıda araştırma da literatürde yer almaktadır.⁶⁵ Dolayısıyla mevcut çalışmada anlamlı bir ilişkinin çıkmaması, örneklemin İlahiyat Fakültesi öğrencilerinden oluşması ve kullanılan ölçeğin söz konusu yönelim türlerini ölçmedeki olası sınırlılıklarıyla açıklanabilir.

6. Sonuç

Bu araştırmanın bulguları, doğrudan İlahiyat Fakültesi öğrencileri, yani yüksek din öğretimi alan genç yetişkinler bağlamında değerlendirilmelidir. Zira söz konusu örneklem, dinî bilgi düzeyi yüksek, teolojik kavramlara aşina ve dinî kimliği mesleki yönelimle iç içe geçmiş bir grubu temsil etmektedir. Bu durum, Tanrı'ya bağlanma biçimleri ile dinî yönelim türlerinin psikolojik sağlık üzerindeki etkilerinin genel üniversite örneklemlerinden farklılaşmasına yol açabilecek niteliktedir.

⁵⁷ Muhammed Tosun, "Psikolojik Sağlamlığın Yaşam Doyumu Üzerindeki Etkisinde Dinî Yönelimin Aracı Rolü", *Dini Araştırmalar* 69 (2025), 107-140.

⁵⁸ Salma Derouiche-El Kamel- Yassamine Hentati-Ghorbel, "The Relationship Between Intrinsic Religiosity and Resilience Among Tunisian Female University Students", *European Scientific Journal* 21/7 (2025), 65.

⁵⁹ Éliada Mara Carneiro- Giselle Vanessa Moraes- Maria de Fátima Borges- Alzira Maria Cussi Brasileiro Dias- Lívia Figueira Avezum Oliveira, "Intrinsic Religiosity, Stress, Depression, Resilience, and Subjective Well-Being Among Hepatitis Patients in Brazil", *Journal of Religion and Health* (2025).

⁶⁰ Yapıcı, *Ruh Sağlığı ve Din: Psiko-Sosyal Uyum Dindarlık*.

⁶¹ Avital Laufer- Zahava Solomon, "The Role of Religious Orientations in Youth's Posttraumatic Symptoms After Exposure to Terror", *Journal of Religion and Health* 50/3 (2011), 687-699; Muzafar Hussain Kawa- Humera Shafi, "Religious Orientation and Psychological Distress Among Parents of Mentally Retarded Children", *The International Journal of Indian Psychology* 2/2 (2015), 5-17.

⁶² Erdoğan, *Tanrı Algısı, Dinî Yönelim Biçimleri ve Dindarlığın Psikolojik Dayanıklılıkla İlişkisi*; Harvey J. Burnett Jr. - Herbert W. Helm Jr., "Relationship Between Posttraumatic Stress Disorder, Resilience, and Religious Orientation and Practices Among University Student Earthquake Survivors in Haiti", *International Journal of Emergency Mental Health* 15/2 (2013), 97-104; Tosun, "Psikolojik Sağlamlığın Yaşam Doyumu Üzerindeki Etkisinde Dinî Yönelimin Aracı Rolü", 107-140.

⁶³ Miray Dugan - Asım Yapıcı, "Suç İşleyen Bireylerde Manevi Yönelim ve Psikolojik Sağlamlık: Antalya Y Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Örneği", *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 38 (2025), 31-63.

⁶⁴ Yağbasanlar, *Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Dayanıklılıkları ile Dinî Yönelimleri ve Öz Şefkatleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*; Robert Britton Arrowood - Cathy R. Cox - Julie A. Swets, "Exploring Associations Between Existential Isolation, Quest Religiosity, and Well-Being", *Mental Health, Religion & Culture* 24/10 (2021), 1101-1116; Yusuf Kabahasanoğlu, *Yetişkinlerde Dinî Yönelim, Cesaret, Psikolojik Dayanıklılık ve Hayat Memnuniyeti İlişkisi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023).

⁶⁵ Numan İnce, *Dindarlık ve Psikolojik Dayanıklılık İlişkisi: Burdur Örneği*; Sonay Yıldırım- Orhan Gürsu, "Yetişkinlerde Dindarlık ve Psikolojik Dayanıklılık İlişkisi", 27-54; Fabio Duarte Schwalm vdğr., "Is There a Relationship Between Spirituality/Religiosity and Resilience?", 1218-1232.

Araştırma sonuçları, Tanrı'ya güvenli bağlanmanın psikolojik sağlamlıkla doğrudan ilişkili bulunmadığını; buna karşılık Tanrı'ya kaygılı bağlanmanın psikolojik sağlamlıkla negatif yönde anlamlı ilişkili olduğunu göstermiştir. Ayrıca içsel dinî yönelimin psikolojik sağlamlığı anlamlı biçimde yordadığı tespit edilmiştir. Tanrı'ya güvenli bağlanma ile psikolojik sağlamlık arasında ilişki bulunamaması, bu örnekte güvenli bağlanmanın ayırt edici bir psikolojik kaynak olmaktan ziyade normatif ve bilişsel düzeyde içselleştirilmiş bir inanç şemasına dönüşmüş olabileceğini düşündürmektedir. Buna karşılık Tanrı'yı güvensiz bağlanma figürü olarak algılayan öğrencilerin varoluşsal güvenlik duygularının zedelenmesi, psikolojik sağlamlıklarının azalmasıyla ilişkili görünmektedir. İçsel dinî yönelimin psikolojik sağlamlığı anlamlı biçimde yordaması ise dinî inancın özdeşleşmiş ve kişilikle bütünleşmiş formlarının genç bireylerde koruyucu bir psikolojik işlev üstlenebileceğini göstermektedir.

Elde edilen veriler, İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin oluşturduğu örneklemin “normatif homojenlik” gösteren bir dinî bağlamı temsil ettiğini düşündürmektedir. Yüksek din öğretimi süreci, bireylerde Tanrı tasavvurunun belirli bir teolojik çerçeve içinde içselleştirilmesine ve dinî kimliğin mesleki yönelimle bütünleşmesine zemin hazırlamaktadır. Bu durum, Tanrı'ya güvenli bağlanmanın ayırt edici bir psikolojik değişken olmaktan ziyade ortak bir inanç şeması hâline gelmesine yol açmış olabilir. Dolayısıyla güvenli bağlanmanın psikolojik sağlamlıkla anlamlı bir ilişki üretmemesi, söz konusu örnekte güvenli bağlanmanın normatif biçimde içselleştirilmiş olmasından kaynaklanmış olabilir. Bu perspektif, din psikolojisinde Tanrı'ya bağlanma ve dinî yönelim değişkenlerinin kültürel, eğitimsel ve mesleki bağlamdan bağımsız biçimde ele alınamayacağını göstermesi bakımından teorik bir katkı sunmaktadır.

Kaynakça

- Ahmadi, Khodabakhsh – Ghobari Bonab, Bagher – Sarabandi, Hassan – Sheikh, Mahmoud – Khalighi, Nasrin – Karimian, Azam. “The Intermediate Role of Gender in the Impact of Attachment to God on Resilience and Mental Health of Training Retarded Children's Parents”. *Advances in Environmental Biology* 8/6 (2014), 2973–2980.
- Ainsworth, Mary D. Salter – Blehar, Mary C. – Waters, Everett – Wall, Sally. *Patterns of Attachment: A Psychological Study of the Strange Situation*. New York: Routledge, 1978.
- Albayrak, Ahmet. *Ergenlerin Dinî Gelişiminde Sevgi ve Korku Motifinin Etkinliği*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1995.
- Allport, Gordon W. – Ross, J. Michael. “Personal Religious Orientation and Prejudice”. *Journal of Personality and Social Psychology* 5/4 (1967), 432–443.
- Allport, Gordon W. *Birey ve Dini*. çev. Bilal Sambur. Ankara: Elis Yayınları, 2004.
- Anın, Yasemin. “Covid-19 Pandemi Sürecinden Geçerken Sağlık Çalışanlarında Dinî Başa Çıkma ve Psikolojik Sağlamlık İlişkisi Üzerine Bir Araştırma”. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 25/1 (2021), 331–345.
- Arrowood, Robert Britton. – Cox, Cathy R. – Swets, Julie A. “Exploring Associations Between Existential Isolation, Quest Religiosity, and Well-Being”. *Mental Health, Religion & Culture* 24/10 (2021), 1101–1116.
- Atan, Beyza – Kula, Mustafa Naci. “Roman Bireylerde Dinî Yönelim”. *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi* 10/2 (2024), 613–641.
- Bartholomew, Kim – Horowitz, Leonard M. “Attachment Styles Among Young Adults: A Test of a Four-Category Model”. *Journal of Personality and Social Psychology* 61/2 (1991), 226–244.
- Başhan, Dilara Nurefşan. *Yetişkin Suriyeli Mültecilerde Dinî Başa Çıkma, Psikolojik Sağlamlık ve Manevi Şükran Düzeylerinin İncelenmesi*. Bursa: Bursa Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Batson, C. Daniel – Schoenrade, Patricia – Ventis, W. Larry. *Din ve Birey: Sosyal Psikolojik Bir Yaklaşım*. çev. Ali Kuşat – Abdulvahap Taştan. Kayseri: Kimlik Yayınları, 2017.
- Batson, C. Daniel. “Religion as Prosocial: Agent or Double Agent?”. *Journal for the Scientific Study of Religion* 15/1 (1976), 29–45.
- Bergin, Allen E. – Masters, Kevin S. – Richards, P. Scott. “Religiousness and Mental Health Reconsidered: A Study of an Intrinsically Religious Sample”. *Journal of Counseling Psychology* 34/2 (1987), 197–204.
- Bitarafan, Leila – Kazemi, Mahmoud – Yousefi Afrashte, Majid. “Relationship Between Styles of Attachment to God and Death Anxiety Resilience in the Elderly”. *Iranian Journal of Ageing* 12/4 (2018), 446–457.

- Bowlby, John. "The Making and Breaking of Affectional Bonds: 1- Aetiology and Psychopathology in the Light of Attachment Theory". *The British Journal of Psychiatry* 130 (1977), 201–210.
- Bowlby, John. *Attachment and Loss: Vol. 1. Attachment*. New York: Basic Books, 1969.
- Bowlby, John. *Attachment and Loss: Vol. 2. Separation*. New York: Basic Books, 1973.
- Bretherton, Inge. "The Origins of Attachment Theory: John Bowlby and Mary Ainsworth". *Developmental Psychology* 28 (1992), 759–775.
- Budak, Selçuk. *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2009.
- Burnett, Harvey J. Jr. – Helm, Herbert W. Jr. "Relationship Between Posttraumatic Stress Disorder, Resilience, and Religious Orientation and Practices Among University Student Earthquake Survivors in Haiti". *International Journal of Emergency Mental Health* 15/2 (2013), 97–104.
- Calvert, Sarah Jane. *Attachment to God as a Source of Struggle and Strength: Exploring the Association Between Christians' Relationship with God and Their Emotional Wellbeing*. New Zealand: Massey University, Doktora Tezi, 2010.
- Carneiro, Élide Mara- Moraes, Giselle Vanessa- Borges, Maria de Fátima- Dias, Alzira Maria Cussi Brasileiro - Oliveira, Livia Figueira Avezum. "Intrinsic Religiosity, Stress, Depression, Resilience, and Subjective Well-Being Among Hepatitis Patients in Brazil". *Journal of Religion and Health* (2025).
- Connor, Kathryn M. – Davidson, Jonathan R. T. – Lee, Li-Ching. "Spirituality, Resilience, and Anger in Survivors of Violent Trauma: A Community Survey". *Journal of Traumatic Stress* 16/5 (2003), 487–494.
- Çınar, Mehmet. "Dini Tutum ile Psikolojik Sağlamlık Arasındaki İlişkide Tevekkülün Aracılık Rolünün İncelenmesi". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 22/2 (2022), 1183–1207.
- Çınar, Mehmet. "Tanrı'ya Bağlanma Tarzı ve Ölüm Kaygısı İlişkisi Üzerine Bir Araştırma". *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 45 (2016), 313–338.
- Derouiche-El Kamel, Salma – Hentati-Ghorbel, Yassamine. "The Relationship Between Intrinsic Religiosity and Resilience Among Tunisian Female University Students". *European Scientific Journal* 21/7 (2025), 65.
- Doğan, Büşra. *Ergenlerde Tanrı'ya Bağlanma Tarzları ve Riskli Davranışlar Üzerine Bir Araştırma*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Doğan, Tayfun. "Kısa Psikolojik Sağlamlık Ölçeği'nin Türkçe Uyarlaması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması". *The Journal of Happiness & Well-Being* 3/1 (2015), 93–102.
- Dugan, Miray – Yapıcı, Asım. "Suç İşleyen Bireylerde Manevi Yönelim ve Psikolojik Sağlamlık: Antalya Y Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Örneği". *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 38 (2025), 31–63.
- Earvolino-Ramirez, Marie. "Resilience: A Concept Analysis". *Nursing Forum* 42/2 (2007), 73–82.
- Ellison, Christopher G. – Bradshaw, Matt – Flannelly, Kevin J. – Galek, Kathleen C. "Prayer, Attachment to God, and Symptoms of Anxiety-Related Disorders Among U.S. Adults". *Sociology of Religion* 75/2 (2014), 208–233.
- Ercan, Nilüfer. *Evlilikte Kadına Yönelik Fiziksel Şiddete İlişkin Tutumların Yordayıcıları: Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik, Sistemi Meşrulaştırma ve Dini Yönelim*. Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Erdoğan, Emine. "Tanrı Algısı, Dini Yönelim Biçimleri ve Öznel Dindarlığın Psikolojik Dayanıklılıkla İlişkisi: Üniversite Örnekleme". *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 12/29 (2015), 223–246.
- Erdoğan, Emine. *Tanrı Algısı, Dini Yönelim Biçimleri ve Dindarlığın Psikolojik Dayanıklılıkla İlişkisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015.
- Fraser, Mark W. – Kirby, D. L. – Smokowski, Paul R. "Risk and Resilience in Childhood". *Risk and Resilience in Childhood: An Ecological Perspective*. ed. Mark W. Fraser. 2. Baskı. 13–66. Washington DC: National Association of Social Workers Press, 2004.
- García-Alandete, Joaquín – Valero, Guillermo Bernabé. "Religious Orientation and Psychological Wellbeing Among Spanish Undergraduates". *Acción Psicológica* 10/1 (2013), 133–148.
- Gencer, Nevzat. "Dini Yönelimler ve PERMA İyi Oluş Modeli Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma". *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 59 (2023), 82–97.
- Gizir, Cem Ali. "Psikolojik Sağlamlık, Risk Faktörleri ve Koruyucu Faktörler Üzerine Bir Derleme Çalışması". *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi* 3/28 (2007), 114–126.
- Göcen, Gülüşan. *Dini İnanç ve İbadetin Kendini Gerçekleştirme ile İlişkisi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005.

- Göcen, Gülüşan. *Şükür ve Psikolojik İyi Olma Arasındaki İlişki Üzerine Bir Alan Araştırması*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2012.
- Granqvist, Pehr. "Building a Bridge Between Attachment and Religious Coping: Tests of Moderators and Mediators". *Mental Health, Religion & Culture* 8/1 (2005), 35–47.
- Güler, Özlem. *Tanrı'ya Yönelik Atıflar, Benlik Algısı ve Günahkârlık Duygusu*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Gürkan, Uğur. "Yılmazlık Ölçeği (YÖ): Ölçek Geliştirme, Güvenirlilik ve Geçerlik Çalışması". *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 39/2 (2006), 45–74.
- Harlak, Hacer- Eskin, Mehmet- Demirkıran, Fatma. "The Development and the Psychometric Investigation of the Muslim Religious Orientation Scale". Oral presentation, XXIX International Congress of Psychology, 2008.
- Hayta, Akif. *Allah'a Bağlanmak: Bağlanma Kuramı ve Tanrı Tasavvuru İlişkisi*. İstanbul: Onto Yayınevi, 2017.
- Hazan, Cindy – Shaver, Phillip. "Romantic Love Conceptualized as an Attachment Process". *Journal of Personality and Social Psychology* 52/3 (1987), 511–524.
- Hunter, Anita J. – Chandler, Genevieve E. "Adolescent Resilience". *Image: The Journal of Nursing Scholarship* 31/3 (1999), 243–247.
- İnce, Numan. *Dindarlık ve Psikolojik Dayanıklılık İlişkisi: Burdur Örneği*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Kabahasanoğlu, Yusuf. *Yetişkinlerde Dini Yönelim, Cesaret, Psikolojik Dayanıklılık ve Hayat Memnuniyeti İlişkisi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2023.
- Kawa, Muzafar Hussain – Shafi, Humera. "Religious Orientation and Psychological Distress Among Parents of Mentally Retarded Children". *The International Journal of Indian Psychology* 2/2 (2015), 5–17.
- Kımtır, Nurten. "Covid-19 Günlerinde Bireylerin Psikolojik Sağlamlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi". *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi* (2020), 574–605.
- Kirkpatrick, Lee A. – Shaver, Phillip R. "An Attachment-Theoretical Approach to Romantic Love and Religious Belief". *Personality and Social Psychology Bulletin* 18 (1992), 266–275.
- Kirkpatrick, Lee A. "A Longitudinal Study of Changes in Religious Belief and Behavior as a Function of Individual Differences in Adult Attachment Style". *Journal for the Scientific Study of Religion* 36/2 (1997), 207–217.
- Kirkpatrick, Lee A. "An Attachment-Theoretical Approach to the Psychology of Religion". *International Journal for the Psychology of Religion* 2/1 (1992), 3–28.
- Kirkpatrick, Lee A. "Attachment and Religious Experience". *Handbook of Religious Experience: Theory and Practice*. ed. Ralph W. Hood Jr. 446–475. Birmingham: Religious Education Press, 1995.
- Kirkpatrick, Lee A. "Din Psikolojisinde Bağlanma Teorisi". *çev. Mustafa Koç. Bilimname* 4/10 (2006), 133–172.
- Kirkpatrick, Lee A. "The Role of Attachment in Religious Belief and Behavior". *Advances in Personal Relationships*. ed. Daniel Perlman – Kim Bartholomew. Cilt 5. 239–265. Londra: Jessica Kingsley, 1994.
- Kirkpatrick, Lee A. *Attachment, Evolution and the Psychology of Religion*. New York: Guilford Press, 2005.
- Korkmaz, Nuran Erdoğan. "İslam Açısından Bağlanma Kuramının Değerlendirilmesi: Teorik Bir Yaklaşım". *İslam Araştırmaları* 4/1 (2011), 297–312.
- Korkmaz, Nuran Erdoğan. "Tanrı'ya Bağlanma ve Psikolojik İyi Olma". *Toplum Bilimleri Dergisi* 6/12 (2012), 95–112.
- Korkmaz, Nuran Erdoğan. *Bağlanma, İnsan-Tanrı İlişkisi ve Psikolojik İyilik Hali*. Ankara: Otorite Yayınları, 2014.
- Laufer, Avital – Solomon, Zahava. "The Role of Religious Orientations in Youth's Posttraumatic Symptoms After Exposure to Terror". *Journal of Religion and Health* 50/3 (2011), 687–699.
- Masten, Ann S. – Coatsworth, J. Douglas. "The Development of Competence in Favorable and Unfavorable Environments: Lessons from Research on Successful Children". *American Psychologist* 53/2 (1998), 205–220.
- Masten, Ann S. – Powell, Jennifer L. "A Resilience Framework for Research, Policy and Practice". *Resilience and Vulnerability: Adaptation in the Context of Childhood Adversities*. ed. Suniya S. Luthar. 1–26. New York: Cambridge University Press, 2003.
- Masten, Ann S. – Reed, Marie -J. "Resilience in Development". *Handbook of Positive Psychology*. ed. Charles Richard Snyder – Shane J. Lopez. 117–131. New York: Oxford University Press, 2002.

- Masten, Ann S. "Ordinary Magic: Resilience Processes in Development". *American Psychologist* 56/3 (2001), 227–238.
- McFarland, Sam G. "Religious Orientations and the Targets of Discrimination". *Journal for the Scientific Study of Religion* 28/3 (1989), 324–336.
- Mehdipour, Farnaz. "Attachment to God and Resilience Among Mothers of Intellectual Disability and Normal Children". *Journal of Novel Applied Sciences* 4/9 (2015), 919–922.
- Miner, Maureen. "The Impact of Child-Parent Attachment, Attachment to God and Religious Orientation on Psychological Adjustment". *Journal of Psychology and Theology* 37/2 (2009), 114–124.
- Nguyen, Thanh Tu Thi – Bellehumeur, Christian – Malette, Judith. "God Images and Resilience: A Study of Vietnamese Immigrants". *Journal of Psychology and Theology* 43/4 (2015), 271–282.
- Okozi, Innocent F. *Attachment to God: Its Impact on the Psychological Wellbeing of Persons with Religious Vocation*. South Orange: Seton Hall University, Doktora Tezi, 2010.
- Reber, Arthur S. *Dictionary of Psychology*. New York: Penguin Books, 1985.
- Rizzuto, Ana-Maria. *The Birth of the Living God*. Chicago: University of Chicago Press, 1979.
- Rowatt, Wade C.- Kirkpatrick, Lee A. "Two Dimensions of Attachment to God and Their Relation to Affect, Religiosity, and Personality Constructs". *Journal for the Scientific Study of Religion* 41/4 (2002), 637–651.
- Schwalm, Fabio Duarte. – Zandavalli, Rafaela B. – de Castro Filho, Elvino D. – Lucchetti, Giancarlo. "Is There a Relationship Between Spirituality/Religiosity and Resilience? A Systematic Review and Meta-Analysis of Observational Studies". *Journal of Health Psychology* 27/5 (2022), 1218–1232.
- Seligman, Martin E. P. – Csikszentmihalyi, Mihaly. "Positive Psychology: An Introduction". *Flow and the Foundations of Positive Psychology*. Dordrecht: Springer, 2014, 279–298.
- Surzykiewicz, Janusz – Skalski, Sebastian B. – Niesiołędzka, Malgorzata – Konaszewski, Karol. "Exploring the Mediating Effects of Negative and Positive Religious Coping Between Resilience and Mental Well-Being". *Frontiers in Behavioral Neuroscience* 16 (2022), 954382.
- Tosun, Muhammed. "Psikolojik Sağlamlığın Yaşam Doyumu Üzerindeki Etkisinde Dinî Yönelimin Aracı Rolü". *Dini Araştırmalar* 69 (2025), 107-140.
- Uysal, Veysel – Göktepe, Ayşe Kaya – Karagöz, Selma – İlerisoy, Melike. "Dinî Başa Çıkma ile Umut, Hayat Memnuniyeti ve Psikolojik Sağlamlık Arasındaki Etkileşim Üzerine Bir Araştırma". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 52 (2017), 139–160.
- Yağbasanlar, Osman. *Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Dayanıklılıkları ile Dinî Yönelimleri ve Öz Şefkatleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Yapıcı, Asım – Koçak, Ali. "Türkiye’de Ruh Sağlığı, Maneviyat ve Dindarlık: Meta Analitik Bir Değerlendirme". *Din, Değerler ve Sağlık*. ed. Hayati Hökelekli. 65–116. İstanbul: DEM Yayınları, 2017.
- Yapıcı, Asım. "Allah ve Kutsal Kavramlarının Çağrıştırdıkları Anamlara Sosyo-Psikolojik Bir Bakış: Çukurova Üniversitesi Örneği". *Değerler Eğitimi Dergisi* 2/7 (2004), 169–206.
- Yapıcı, Asım. "Türk Toplumunda Cinsiyete Göre Dindarlık Farklılaşması: Bir Meta Analiz Denemesi". *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/2 (2012), 1–34.
- Yapıcı, Asım. *Ruh Sağlığı ve Din: Psiko-Sosyal Uyum Dindarlık*. Adana: Karahan Kitabevi, 2013.
- Yıldırım, Sonay – Gürsu, Orhan. "Yetişkinlerde Dindarlık ve Psikolojik Dayanıklılık İlişkisi". *Turkish Academic Research Review* 6/1 (2021), 27–54.
- Zahed-Babelan, Adel – Rezaei Jamaloei, Hasan – Sobhani-Herfati, Rana. "An Investigation of the Relationship Between Attachment to God and Resilience with Meaningful Life Among Students". *Knowledge & Research in Applied Psychology* 13/49 (2012), 75–85.
- Zahl, Bonnie P. – Gibson, Nicholas J. S. "God Representations, Attachment to God, and Satisfaction with Life: A Comparison of Doctrinal and Experiential Representations of God in Christian Young Adults". *International Journal for the Psychology of Religion* 22/3 (2012), 216–230.

EXTENDED SUMMARY

Aim

This study examines the relationships between attachment to God, religious orientation styles, and psychological resilience among young adults receiving higher religious education. Although attachment theory was originally developed to explain the emotional bond between infants and caregivers, later studies showed that attachment processes may also extend to the individual's relationship with God. In this framework, God may function as a symbolic attachment figure, especially in situations involving fear, helplessness, uncertainty, and existential vulnerability. Likewise, religious orientation refers to the way religion is internalized, practiced, and given meaning in daily life. Both attachment to God and religious orientation may therefore be associated with how individuals cope with stress and maintain psychological resilience. The main aim of the study is to determine whether theology students' attachment to God styles and religious orientation forms are significantly related to psychological resilience. The study addresses three main questions: whether secure and anxious attachment to God is related to psychological resilience; whether intrinsic, extrinsic, rigid rule-oriented, and questioning religious orientations are related to psychological resilience; and which of these variables significantly predict resilience when considered together.

Method

The study was designed as quantitative research based on the relational survey model. The population consisted of theology students, and the sample included 342 undergraduate students studying at Ankara University Faculty of Theology. Participants were selected through convenience sampling on a voluntary basis. Of the participants, 248 (72.5%) were female and 94 (27.5%) were male. Their ages ranged from 18 to 49, with a mean age of 21.55 (SD = 1.85). In terms of class level, 179 students (52.4%) were first-year, 52 (15.2%) were second-year, 84 (24.6%) were third-year, and 27 (7.9%) were fourth-year students. Data were collected through a Demographic Information Form, the Attachment to God Scale, the Brief Psychological Resilience Scale, and the Revised Muslim Religious Orientation Scale. Before administration, participants were informed about the purpose of the research and completed the scales voluntarily. The questionnaires were administered in classroom settings, and the application lasted approximately 25 minutes. The data were analyzed through correlation and multiple regression analyses.

Findings

The correlation analyses revealed a statistically significant negative relationship between psychological resilience and anxious/insecure attachment to God ($p < .01$). This finding indicates that as anxious or insecure attachment to God increases, psychological resilience decreases. In contrast, no statistically significant relationship was found between secure attachment to God and psychological resilience ($p > .05$). Similarly, psychological resilience was not significantly correlated with intrinsic, extrinsic, questioning, or rigid rule-oriented religious orientations at the bivariate level ($p > .05$). Thus, the direct associations between resilience and these religious orientation styles were not statistically supported in the correlation analysis. However, the multiple regression analysis produced a more differentiated pattern. When attachment to God and religious orientation variables were entered into the same model, intrinsic religious orientation emerged as a significant positive predictor of psychological resilience, whereas anxious/insecure attachment to God emerged as a significant negative predictor ($p < .01$).

Conclusion

The findings indicate that the relationship between attachment to God, religious orientation, and psychological resilience is multidimensional and context-sensitive. The fact that secure attachment to God was not significantly related to resilience may be interpreted in light of the specific characteristics of the sample. Since theology students are educated within a relatively homogeneous religious and theological framework, perceiving God as trustworthy and compassionate may have become a normative and cognitively internalized belief schema rather than a factor producing strong individual differences. By contrast, anxious or insecure attachment to God seems to be more directly associated with weakened existential security and lower resilience. The significant positive predictive role of intrinsic religious orientation also suggests that religion may function as a psychological resource when it is genuinely internalized and integrated into the person's value system.

Original Value

This study contributes to the psychology of religion literature by examining attachment to God, religious orientation styles, and psychological resilience together within a single analytical framework. Its originality also lies in focusing specifically on theology students, a group whose religious identity is shaped not only by personal belief but also by formal theological education. In this respect, the study shows that religion-related variables should not be evaluated independently of their educational and cultural context. Another important contribution is the finding that anxious/insecure attachment to God may be a more sensitive indicator of vulnerability, whereas intrinsic religious orientation may serve as a protective psychological resource. The study therefore offers a more context-sensitive understanding of how religious variables are related to psychological resilience.

YAZARLARIN BEYANI / DECLARATION OF THE AUTHORS

Katkı Oranı Beyanı	☐ Yazar, çalışmanın tümüne tek başına katkı sağlamıştır. ☐ Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır. ☒ Çalışmaya birinci yazar %50 oranında, ikinci yazar %30 oranında, üçüncü yazar %20 oranında katkı sağlamıştır.
Declaration of Contribution Rate	☐ The author contributes the study on his/her own ☐ The authors have equal contributions. ☒ The first author contributed 50%, the second author 30%, and the third author 20% to the study.
Çatışma Beyanı	☒ Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir. ☐ Yazarlar, çalışmadan XXX (firma, kurum, kişinin) etkilenebileceğini ve ortaya çıkacak çıkar çatışması durumunu yönetmek için onaylanmış bir planının olduğunu beyan etmektedir.
Declaration of Conflict	☒ There is no potential conflict of interest in the study. ☐ Authors declare that XXX (firm, institution, person) may be affected from the study and in case of a conflict of interest they have a confirmed plan in order to administer the case.
Yayın Etiği Beyanı	☒ Çalışmada etik dışı bir husus bulunmadığını, araştırma ve yayın etiğine özenle uyulduğunu beyan ederiz. ☐ Bu çalışma, etik kurul belgesi gerektiren bir çalışma değildir. ☒ Bu çalışma için Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Alt Etik Kurulundan 24/06/2019 tarih ve 240 sayılı kararı ile etik kurul onayı alınmıştır.
Declaration of Publication Ethics	☒ We hereby declare that the study has not unethical issues and that research and publication ethics have been observed carefully. ☐ This study does not require ethics committee approval. ☒ Ethical approval for this study was obtained from the Ankara University, Social Sciences Sub-Ethics Committee, with decision number 240 dated 24/06/2019.
Üretken Yapay Zekâ Kullanım Beyanı	☒ Bu çalışmanın hiçbir aşamasında üretken yapay zekâ araçlarından faydalanılmamıştır. ☐ Bu çalışmanın hazırlanması sırasında yazar(lar), [NEDEN] amacıyla [ARAÇ/HİZMET ADI] kullanmıştır. Bu araç/hizmeti kullandıktan sonra, yazar(lar) içeriği gerektiği şekilde gözden geçirip düzenlemiş ve yayınlanan makalenin içeriği konusunda tüm sorumluluğu üstlenmiştir.
Declaration of Generative AI Use	☒ No generative artificial intelligence tools were used at any stage of this study. ☐ During the preparation of this study the author(s) used [NAME OF TOOL / SERVICE] in order to [REASON]. After using this tool/service, the author(s) reviewed and edited the content as needed and take(s) full responsibility for the content of the published article.
Destek ve Teşekkür Beyanı	☒ Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan mali destek alınmamıştır. ☐ Bu çalışma, X Projesi (Proje No: XXXXX) tarafından desteklenmektedir. ☐ Diğer (Belirtiniz)
Declaration of Support and Acknowledgments	☒ No financial support is taken from any institution or organization. ☐ The study is supported by X Project (Project No: XXXXX). ☐ Others (Specify)